

Октавија И. Неделку*
Универзитет у Букурешту**
Факултет за стране језике и књижевности

Лидија В. Чолевић
Универзитет у Букурешту
Факултет за стране језике и књижевности

СРБИ У БУКУРЕШТУ - ИДЕНТИТЕТ

У раду се разматра стање Срба у Букурешту данас, које се реално разликује од стања у некој од претходних деценија. Букурешт као мултикултурна средина понудио је нове моделе у формирању идентитета српске заједнице која је успела да превазиђе културне и политичке предрасуде.

Кључне речи: Срби у Букурешту, идентитет, билингвизам, култура, дипломатија, фигуре сећања.

Румунија и Србија имају традиционално блиске пријатељске односе, а читање „етничког идентитета“ српске заједнице у Букурешту неодвојиво је од историјског, политичког, културног и економског контекста у коме се она налази. Овај континуитет јесте стратешки дипломатски потез који се превасходно води политичким и економским интересима не само пријатељства него и партнерства¹.

У целини узев, друштва имагинирају слику о себи и настављају кроз генерације свој идентитет тако што изграђују и негују оно што зовемо „културом сећања“. Знаци у природном простору утичу на

* cnelcu2004@yahoo.com, lidijacolevic@yahoo.com

** Рад је настао у оквиру пројекта Центра за научна истраживања и културу Срба у Румунији при Савезу Срба у Румунији *Истраживање културе и историје Срба у Румунији*.

¹ Румунија је земља са којом Србија, у односу на све остале суседе, има најстарије успостављене дипломатске односе. Односи су успостављени 19. априла 1841. Обе земље су чланице: Пакта сарадње југоисточне Европе; Пакта стабилности југоисточне Европе; Средњоевропске иницијативе; Иницијативе за сарадњу у југоисточној Европи и Црноморске економске сарадње. Непризнавање независности Косова од стране Румуније додатно је учврстило односе Србије и Румуније последњих неколико година.

културу сећања, а „да би нека истина успела да се усади у сећање групе, мора у конкретном облику да представља неки догађај, неку особу или место“ (Ј. Асман, 2007: 36-40). Подсећамо на неке од историјских епизода о догађајима и личностима, а о којима је било речи у претходном делу нашег истраживања Срба у Букурешту (Неделку, Чолевић, 2016: 159-170): У строгом центру Букурешта, поред Националне Банке Румуније, постоји зграда на којој је постављена спомен-плоча, подигнута од стране Амбасаде Србије и Црне Горе 2005. године са следећим натписом: „Овде је живео велики добротвор српског и румунског народа, капетан Миша Анастасијевић 1803-1885“; У време Првог светског рата Милан Ракић је био саветник посланства у Букурешту 1915. године. Указом Краља Александра I Карађорђевића, Иво Андрић је 1921. године у својству вицеконзула службовао у Генералном конзулату Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца у Букурешту; Брачна заједница између краља Александра првог Карађорђевића (1888-1934) и принцезе Марије Хохонцолерн (1900-1961); Јован Дучић је дошао у Букурешт као посланик Краљевине Југославије 1937. године, а 1939., када је Посланство уздигнуто на ранг Амбасаде постаје први амбасадор Југославије у румунској престоници. Поменуте историјске епизоде отварају питања сећања, културног континуитета и идентитета у оквиру културе памћења, приступа чији су поборници Ј. Асман, А. Асман, М. Албваск и П. Нора (Jan Assmann, Aleida Assmann, Maurice Halbwachs, Pierre Nora). Из ових међусобно испреплетаних равни произилази да поменуте историјске референце засноване на конкретним личностима и догађајима, постају „симболичке фигуре за које пријања сећање“, односно константе у стварању слике о српско-румунским везама. У крајњем исходу, ови историјски одломци служе као добар мотив у неговању традиције дуговечне државничке сарадње и постају конститутивна јединица формирања и консолидовања румунско-српских односа дајући пример наставка и везе са добром страном политичке прошлости или затеченом политиком у новом издању.

Србија и Румунија деле заједничку државну границу у дужини од 476 км. Најважније су ипак границе које се стварају у свести људи. Иако се такве исконструисане границе мењају временом, тешко је избрисати њихове реалне вредности и значај који се односи на друштва која коегзистирају, али су и међусобно супротстављена услед социокултурних разлика или других мањих особености. Таква заједница, српско-румунска, налази се између два света, где се формира њихов идентитет. Не постоји култура која није водила дијалог са другим културама и која из таквог сусрета није изашла у мањој или већој мери измењена. Често наводимо пример хибридне културе која се јавља као потпуна симбиоза две

традиције, у нашем случају, српске и румунске. При томе се особености фрагментарног идентитета Срба који живе у Букурешту, доживљавају као апсолутне предности у односу на друге, оне у матици. За разлику од румунског Баната, где су географске и културне околности створиле посебну врсту „пограничног идентитета“ и „живота на граници“, што је свеprisутан аспект румунског културног менталитета, Србе у Букурешту несумњиво је обележио „двојни идентитет“ припадности и егзистирања. Тако пројектован из њиховог угла посматрано, и не само, „изабрати један идентитет подразумевао би губитак другог“. Свесна „пропустљивост“ етничких граница додатно је стимулисана мешовитим браковима између лица српског порекла и припадника румунских држављана. У свести једног дела Срба из Букурешта услед дуготрајног боравка на овом простору праћеног континуираним слабљењем културних веза са матицом, временом је ојачала и у први план избила свест о припадности локалној заједници, уз готово истовремено слабљење идентификације са српском заједницом, чиме су широм отворена врата за прихватање идентитета из окружења. При томе, приступ Срба румунској заједници са „супериорније позиције“, који је био евидентан у последњим деценијама прошлог века, те помало арогантан став на рачун старе југословенске славе и сећања на некадашњу снагу и интегритет, као да је сасвим ишчезао из колективне свести Срба који у континуитету настављају да долазе и борава у Букурешту. Узрок данашње миграције Срба у Букурешт је првенствено економска криза те би било какав другачији став Срба који долазе у ову румунску метрополу био у диспропорцији са тренутном политичко-економском ситуацијом у Србији. Хармонична коегзистенција Срба и Румуна у Букурешту данас, мотивисана је лакоћом премештавања културне баријере уз помоћ познавања оба језика, уз помоћ цркве и православља, као и саосећањем у свакодневици. Језик представља један од битних симбола етничког идентитета. У дијаспори, матерњи језик, језик родитеља није обавезно и језик детета. Деца новије српске емиграције у Румунији нашла су се у новом лингвистичком окружењу које им је дало могућност да као свој матерњи науче језик посве различит од оног којим њихови родитељи говоре код куће. Румунска политика давања држављанства Србима који су имали претке који су живели у Румунији почела је да бива веома популарна јер Србија није чланица ЕУ, тако да је много Срба искористило ту погодност и конкурисало за држављанство у нади да ће наћи бољи живот. Они доносе са собом „живи“ језик из матице, што је веома важно, с обзиром на чињеницу да извешан број Срба у Букурешту потиче из мешовитих бракова, тако да ниво њиховог знања српског није

флуентан. На тај начин, асимилација и стапање Срба „староседелаца“ и „новопридошлих“ Срба постаје свакако изазов са којим се српска заједница у Букурешту суочава. На индивидуалном нивоу запажен је позитиван однос према матерњем језику. Исељеници се сами окупљају око Амбасаде Републике Србије, Савеза Срба у Румунији и Катедре за српски језик, тражећи помоћ матице. С друге стране, парадоксално, матица показује слабо интересовање за неговање српског језика у смислу предузимања конкретних изводљивих пројеката иза којих би и финансијски истрајала. У ситуацији када српски језик као основно средство комуникације недостаје, посебно код миграната друге, треће и каснијих генерација, веома битну улогу има невербални језик народне игре, фолклоризам као употребљив симбол етничког идентитета. Игра као структурисана друштвена активност обично је везана за празнике и неки догађај. Посматрано са стране, и православна вера је одиграла снажну интегративну улогу у очувању идентитета и свакако је била „камен темељац“ у овом културном укрштању. Преклапање религијских уверења је значајан фактор који је олакшао етничку и религијску замену идентитета.

Једно од питања којим се баве Пјер Нора или Алеида Асман је разлог због којег одређена места или фигуре функционишу као тачке сећања. Простори сећања могу бити конкретни и истинити ако се на том простору десило нешто због чега се ствара сећање, а могу бити и само асоцијативни, дати у подсећању, знацима, наслућивању, и као такви могу бити иницијатори сећања. У перцепцији коју нуди Алеида Асман „историја се не складишти само у архивима научних институција, него се, уз велик труд, инсценира и у поменима, ходочашћима, мимоходима, свечаним говорима, статуама и националним споменицима“ (Асман, 2002: 54). Овом инвентару додали бисмо један такав историјски жанр, пригодну таблу о томе ко је био Иво Андрић „у главним цртама“, а затим и спомен-плочу Мише Анастасијевића што је начин на који је обележено присуство ових знаменитих и у културолошком смислу незаобилазних личности у Букурешту. Семиотичка анализа материјалних или опредмећених сећања неминовно води до формирања колективних идентитета. У стратегије изградње појединих колективних идентитета убрајамо конкретне симболичке елементе који репрезентују садржај тих идентитета. Овде бисмо могли додати и одониме (Ул. Иве Андрића, Београдска улица), табле улица које носе назив нашег нобеловца или назив српске метрополе као и називе школа (Основна школа бр. 71 Јован Дучић у Букурешту) који посредно указују на врсте симболичких веза које су успостављене између Србије и Румуније у последњих стотинак

година. Осим информативне вредности, ове табле као „час историје претворен у камен“ (Асман, 2002: 52), као сведочанство историјског памћења, говоре о томе како град Букурешт, по узору на друге европске престонице, покушава да сачува идентитет у борби традиционалног и модерног и да институционално неутрализује, односно спречи игнорисање прошлости. Кроз културно памћење поменути знакови се отварају према интеркултуралном преплитању, за које смо причврстили извесне менталне слике о ономе што желимо да задржимо у нашој свести. Овде имамо на уму знаке у природном простору попут зграда у којој су службовали Милан Ракић, Иво Андрић и Јован Дучић, кућа у којима су живели за време свог боравка у Букурешту, или ноћног бара и осталих места у Букурешту која су овековечена у књижевном делу (*На лађи, Ноћ у Алхамбри, Знакови поред пута...*). Присуство „другог“ у јавној симболици Букурешта открива отвореност локалне средине према српској култури. Није реч само о обичном просторном оријентир који је настао спонтано, већ је завистан од политичке моћи и хегемоних идеологија које рецимо преко поменутих назива локалном становништву испоручују одређене вредности утичући на формирање политичке и националне свести. Такве културне формације утеловљене у простору и објектима сећања носиоци су колективне меморије и недвосмислено потврђујући идентитет Срба у Букурешту. У овом контексту напомињемо да је Парламент Румуније донео Закон о установљавању Дана српског језика у Румунији. Предлог за доношење закона поднео је крајем 2015. године посланик из редова Савеза Срба у Румунији, Славомир Гвозденовић. Предлог закона је једногласно усвојен у Парламенту 6. септембра 2016. године, а ступио је на снагу 17. октобра 2016. године².

Сви наведени разнолики референцијални кодови представљају непроцењиво културно и духовно наслеђе које је важно ради стварања осећања културне кохезије међу члановима заједнице, а осим тога евоцирају вишеслојне асоцијације. Имају квалитет који их одмиче од обичног документарног материјала претварајући се у посредна средства презентовања националне прошлости и националне (ауто)имагинације, те по правилу подстичу меланхоличну рефлексију и носталгију. Казано речима Ј. Асман, „свет предмета у којем живимо поседује свој временски

²Закон, који носи број 177/2016, установљава 21. новембар као Дан српског језика у Румунији. Наведени датум изабран је јер симболише прелазак Срба из данашње Румуније на употребу новог српског писма које је утемељио велики реформатор, Вук Стефановић Караџић. Наиме, на тај дан, 1826. године, Димитрије Пантџи Тирол, темишварски писац и публициста, обавестио је Вука Караџића да је новим писмом штампао први број „Банатског алманаха“, једне од првих публикација на српском језику.

индекс који кроз садашњост истовремено говори о различитим слојевима прошлости“ (Ј. Асман, 2007: 17) и у служби је преобликовања прошлости. Тако, ови знаци неизбежно дотичу или макар несвесно осветљавају нека од најзначајнијих места на културноисторијској мапи српског народа, учвршћујући културни идентитет српске заједнице у Букурешту и изнова добијају на важности у оквиру румунско-српске културе, те на овај начин румунско модерно друштво потискује проблематична места српске историје. Између осталог, реч је о местима која утичу на стварање низа индивидуалних сећања на дихотомију некад и сад, односно на везу између прошлости и садашњости, где је прошлост светла и славна, а садашњост можда не у толикој мери. У њима се препознају друга времена, преферирање Југославије као симбола пристојног живота на плану материјалног стандарда и наднационалне интеграције, као и огроман углед ове земље који је уживала у свету. Можемо говорити и о местима сећања чија важност се огледа у личним и приватним асоцијацијама. А. Асман указује на раздвојеност аутобиографског сећања, тако да један део аутобиографског остаје у носиоцима тог сећања, а други део бива записан у предмете или места. Потпуно другачије усмерење, искључиво фокусирано на сферу приватног, односи се на традицију прославе Српског Божића (7. јануар) и Српске Нове године (14. јануар), као и српски јеловник (српска пљескавица, шљивовица, српски ајвар...) у Српској таверни (Taverna Sarbului) у Букурешту. Ова приватна културна пракса која се одржава захваљујући потреби за чувањем пре свега личне и породичне традиције, заправо за циљ има очување националног, тј. мањинског идентитета у друштву у којем је календар празника као и начин њиховог слављења различит од српског. Оваква приватна пракса неизбежно утиче на јавни дискурс, на испреплетаност сфера приватног и јавног и обликовање друштвених односа и популационе политике. Представља битно средство за симболично изражавање. С друге стране, како Букурешт утиче на простор сећања на Србију показује се и на следећем примеру: Зграда емигрантске службе у Букурешту (Inspectoratul general pentru imigrări, Direcția pentru imigrări a municipiului București) функционише као „место сећања” јер су сви Срби у Букурешту осетили одлазак из Србије кроз захтеве шалтер службеника за мноштвом докумената или кроз сцене у којима ред резигнираних људи (махом Кинеза, Молдаваца и Турака) чека издавање боравишне дозволе.

Закључак

Однос Србије и Румуније осим личне симпатије, дефинишу односи између њихових земаља. У раду смо отворили тему положаја Срба у Букурешту у новијој историји, колективног идентитета српске заједнице и њиховој свести о припадности локалној заједници. Стална амбивалентност између, с једне стране, традиције и културног наслеђа, а са друге стране, способности прилагођавања локалној заједници утиче на стварање једног сасвим новог (хибридног) идентитета заснованог на балансирању између две другости, идентитета формираног на чињеници да су напустили своје и отишли у туђе. Ову ситуацију прате тежња да се очува претходно и адаптира у ново, носталгија, несигурност, склоност ка везама са местом порекла, што доводи до појаве бикултуралног идентитета. У ужем смислу, намера текста је да укаже на концепт културе сећања који оперише знацима у природном простору који у савременом контексту служе као медији културног памћења, те на тај начин бивају „семиотизирани“ (Асман, 2007: 59). Циљ Срба као заједнице у Букурешту је свакако опстанак заједнице и одржавање наслеђа, материјалног и културног. Није само реч о осмишљавању културних веза или о промишљању континуитета односа заснованог на референцама историје две државе, већ и о динамичном и интерактивном укључивању и повезивању људи, који, на тај начин, стварају својеврсну мрежу организованог пријатељства, корисног за појединца и државу, власт и цивилно друштво, драгоценог за консолидацију билатералног дијалога и усаглашавање ставова на европском и регионалном плану. Снажан одјек и трајан допринос у румунско-српским односима пружа интелектуална елита данашње српске заједнице у Букурешту коју сачињавају махом високообразовани чланови који трансмићују слике, доживљаје, утиске и знања из обе културе, српске и румунске. Своју репрезентативну функцију културна елита Срба у Букурешту гради на периодичним свечаним праксама окупљања и комуникација, церемонијама, прославама, јубилејима и празницима. О овој, на папиру малобројној (212 Срба у Букурешту), али изузетно значајној заједници Срба у Букурешту и њиховом индивидуалном доприносу у области уметности, културе, спорта, музике, филма и образовања биће речи у наредном делу истраживања Срба у Букурешту. Рад представља, између осталог, допринос за историју међудржавних односа и дипломатију и дубоко залази у историју културних односа ове две земље, одржавајући свест о дугорочности румунско-српског пријатељства.

Литература

- Асман, 2002: A. Assmann, *Rad na nacionalnom pamćenju*, Beograd.
- Асман, 2011: A. Assmann, *Duga senka prošlosti*, Beograd.
- Асман, 1999: A. Assmann, *Prostori sećanja. Oblici i promene kulturnog pamćenja*.
- Асман, 2007: J. Assmann, *Kultura pamćenja, pismo, sećanje i politički identitet u ranim visokim kulturama*, Beograd.
- Јончић, Ђуришић, 2011: D. Jončić, J. Đurišić, *Ivo Andrić u diplomatiji*, Beograd.
- Албвакс 1992: M. Hallbwachs, *On Collective Memory*, London.
- Албвакс, 1999: M. Hallbwachs, Kolektivno i istorijsko pamćenje, u *Reč - časopis za književnost, kulturu i društvena pitanja*. 56 (2), 63-82.
- Албвакс 2013: M. Hallbwachs, *Društveni okviri pamćenja*, Novi Sad: Mediterran Publishing.
- Чолевић, 2016: L. Čolević, Znakovi Iva Andrića u Bukureštu, *Andrić-Initiative: Ivo Andrić im europäischen Kontext – Ivo Andrić u evropskom kontekstu*, knj. 8, (priredio Branko Tošović) Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz, Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske, str. 127-137.
- Неделку, Чолевић, 2016: О. Неделку, Л. Чолевић, Срби у Букурешту. Општи приказ, *Исходишта*, 2.
- Темишвар-Ниш: Савез Срба у Румунији · Филозофски факултет Универзитета у Нишу, стр. 159-170.
- Zbornik radova: *Sećanje i zaborav*, (priredili Zorica Kuburić, Pavle Milenković), Novi Sad: CEIR i Filozofski fakultet, 2016.
- Зборник радова: Српско-румунске везе и прожимања на културолошком плану, (приредио Миља Радан), Темишвар: Савез Срба у Румунији, 2005.

Octavia I. Nedelcu
Lidija V. Čolević

THE SERBIANS IN BUCHAREST - IDENTITY

In this paper we deal with Serbian ethnic state in Bucharest nowadays, which is really different from the state it had a few decades ago. Bucharest, as a multicultural space, is offering new models regarding the formation of the identity of Serbian community, that go beyond many cultural and political prejudices.

Keywords: Serbians in Bucharest, identity, bilingualism, culture, diplomacy, figures of memory